

Egy győri építész pályája a XX. században

Káldy Barna élete és munkássága

Készítette: Tóth Enikő

a Magyar Képzőművészeti Egyetem 3. évfolyamos, festő szakos hallgatója

konzulens: Fehér Ildikó

Szeretem Győr utcáit járni. El-elnézegetem a város régi épületeit, gyönyörködöm a finom díszítéseikben, s elképzelem, milyen időkben élhettek meg valaha.

Csodálom azokat az embereket, akik álmaikat, mások álmait tervekbe öntötték, hogy majd a tervek szemet gyönyörködtető épületekben váljanak valóra. Próbálom megismerni, hogy alakult építésze a XIX – XX. században, voltak-e olyan építészek, akiknek a neve ugyan mára kissé feledésbe merült, de meghatározó szerepük volt a város arculatának kialakításában.

Előzmények: Győr építésze a XIX. században és a XX. század elején rövid áttekintés

Győr építészetének fejlődését a XIX. században, majd az 1900-as évek elején nagyban befolyásolta, hogy 1809-ben, a bécsi béke megkötésekor megállapodás született a győri vár lerombolásáról. Így 1809. november 13-14-én felrobbantották a bástyákat és a várfalak hosszabb szakaszait. Csupán a Kastély-bástyának és Sforza-félbástyának kegyelmeztek meg, mivel utóbbiak az árvízről védő támfal szerepét is betöltötték, s elpusztításuk a Püspökvár állagát veszélyeztette volna.

1821-ben a kormányzat engedélyével végleg eltakarították a romokat. Egyelőre csupán a kapuknak kegyelmeztek.¹

A bástyadöntéssel az építési feladatok száma ugrásszerűen megnőtt. A várfalak bontása során felszabadult hatalmas területeket ugyanis felparcellázták és megindult Győr déli és keleti irányú fejlesztése. A belváros szabályos középkori utcáit a meglévő hálós utcarendszer tiszteletben tartásával tovább építették és a tömbök telkein városias házakat emeltek. Az egykori várfalak mellett is utcákat nyitottak. A folyópartok mentén emeletes, elegáns polgári paloták sora épült.

A győriek egyre nagyobb gondot fordítottak a város fejlesztésére, szépítésére.

1844. december 21-én a polgárok Szépészeti Választmányt alakítottak és szigorú rendelettel szabályozták az építkezéseket.²

¹ A század első felének legfontosabb építészeti mozzanatairól bővebben: Winkler Gábor – Kurcsics László: Győr 1539 – 1939, Műhely Folyóiratkiadó Közhasznú Társaság, Győr, 1998.

² Borbíró Virgil – Valló István: Győr városépítés története, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1956.

A XIX. század második fele a historizmus időszaka volt, melynek a művészete Magyarországon összefonódott a kései romantikával, és együtt jelentkezett az eklektikával. Így egészen sajátos építészeti korszak köszöntött be. A historizáló építészek különféle korok stíluselemeiből válogattak, neostílusokat létrehozva.

Attól függően, hogy melyik korstílus elemei dominálnak az adott művön, beszélünk neobarokk, neogótikus, neoromán, vagy neoreneszánsz épületről. Ezeken kívül gyakran találkozhatunk orientális elemekkel. Ezeket az épületeket, bár a korábban divatos díszítőelemekkel látták el, mégis a kor legmodernebb technológiáival és szerkezetmegoldásaival építették.³

E korszak legmeghatározóbb alakja Győrben a bécsi akadémián tanult rajztanár, Fruhmann Antal. Ő a kora klasszicizmusból a romantikus historizmusba vezette át a város építészetét. A bámulatos formaérzékű művész, a tiszta, monumentális architektúra megszállottja volt. Finom szövésű, gótizáló ornamentikái, törékeny tagozott nyíláskeretezései fóliaszerű, vékony homlokzati réteget alkottak házain, melyeket hatalmas, merészen kiugró főpárkány és lapos tető fedett, már egészen a korai neoreneszánsz szellemében.

Művei közül több ma is látható Győr belvárosában, például a Kazinczy utca 8.⁴, a Széchenyi tér 3. alatt álló Gerber-ház⁵, a Király utca 8. számú ház, amely Győr első takarékpénztárának adott helyet.⁶ Talán a legfontosabb épülete Győr első kőszínháza volt a Radó-szigeten, amit a XX. század elején lebontottak⁷ és a mai Lloyd palota helyén álló épület.⁸

Ebben az időben épült Benkó Károly újvárosi zsinagógája is, mely alaprajzi elrendezésében, térformájában és kupolás tömegének markáns kialakításában Otto Wagner építészetére is hatott és hosszú évekig mintaként szolgált más városok zsinagógáinak építéskor. Ez az épület 1995-től az Európai Építészeti Örökség része.⁹

Az akadémikus neoreneszánsz stílusát csupán egy-két reprezentatív épület képviselte a városképben: közülük talán a legszebb Czigler Győző "bencés főgymnasiuma", mely ma is

³ Winkler Gábor - Kurcsics László: Győr 1539 – 1939, Műhely Folyóiratkiadó Közhasznú Társaság, Győr, 1998.

⁴ Orbánné Horváth Márta: Győri emlékhelyek és köztéri alkotások, Galgóczi Erzsébet Városi Könyvtár, Győr, 2006, 340.

⁵ Orbánné Horváth Márta, i. m. 589.

⁶ Orbánné Horváth Márta, i. m. 355.

⁷ Winkler Gábor: Győri színháztervek, in: Magyar Építőművészet, 1979/3, 60-63.

⁸ Orbánné Horváth Márta, i. m. 592.

⁹ <http://www.koncert.hu/helyszin/gyori-zsinagoga> elérhetőség: 2014. 02. 04.

uralja a Széchenyi teret¹⁰; nem így a törékeny szépségű, emeletes Bisinger óvoda szabadon álló épülete, mely lebontásra került.¹¹

A XIX. század második felétől a késő historizmus időszakát élte a város. Az építészet fellendülését gazdasági fellendülés előzte meg. A város irányító testülete Győr gazdaságát kivezette a kereskedelem súlyos válságából és egy rövid évtized alatt fejlett európai színvonalú ipart teremtett itt.¹²

A város vezetése érték- és hagyománytisztelő volt. Elsősorban nem a barokk óvárost kívánta a kor arculatára formálni, sokkal inkább a gyorsan épült, szolid és közepszerű utcatorokat. Városterkezetileg kitágították azokat a fő közlekedési vonalakat, amelyek a Belvárost szerkezetileg az újabb városrészekhez kapcsolták.

A városrendezés fő igyekezete a Baross útra és környékére összpontosult. Jellemző, hogy ennek a résznek a nagyvárosias kiépítését annyira fontosnak tartották, hogy egész új építésű, emeletes házakat is lebontottak, másokat pedig gyökeresen átépítettek; ezzel emelték a beépítés magasságát. A sarokházakra tornyokat, kupolákat emeltek, szebbé, elegánsabbá téve ezzel az utcákat, időnként hangsúlyozva a keresztutcák becsatlakozási helyét.¹³

A Baross út gyors, nagyvárosias átépítésével azonos időben, az új kelet-nyugati hossz-tengely kiépítésére is sort kerítettek. E széles, barátságatlan területen korábban vásárokat tartottak. A hely elég tágas volt ahhoz, hogy a kor városépítészeti ideáljának megfelelően, egy minden korábbit felülmúló méretű, új és modern várostengelyt hozzanak létre.

¹⁰ Winkler Gábor - Kurcsics László, i. m.

¹¹ Sáy István: „A várossépítő”, Válogatott cikkek, tanulmányok Győr város és a megye múltjából, Győr-Moson-Sopron Megye Győri Levéltára; Győr Megyei Jogú Város Levéltára, Győr, 2008, 111.

¹² Winkler Gábor - Kurcsics László, i. m.

¹³ Borbíró Virgil – Valló István: i. m.

A Baross út a XX. század elején¹⁴

Az új városközpont hamarosan átnőtt a vasút déli oldalára, Nádorvárosba is. Itt rövid idő alatt kaszárnya-együttes létesült és modern, pavilonos elrendezésű városi kórház. A két részre szakított központ jobb kapcsolatának biztosítására a Baross út tengelyének meghosszabbításában híd épült a vasút felett. Ezzel a Belváros szerkezetének fontos fő elemei átvetültek a városfejlesztés ígéretes, nagy tartalékterületére, a vasúttól délre éppen csak fejlődésnek indult Nádorvárosba.¹⁵

Nádorvárossal egy időben Gyárváros is gyors fejlődésnek indult. Itt korszerű, nagyméretű, közel félezer lakást magában foglaló új munkáslakótelep építése adta meg a lehetőségét egy alközpont kiépítésének. Fiala Géza építész felismerte a feladatban rejlő nagy lehetőségeket.

¹⁴ <http://www.fortepan.hu/?view=query&lang=hu&q=baross+utca+gy%C5%91r&x=12&y=3>, elérhetőség: 2014. 03. 07.

¹⁵ Borbíró Virgil – Valló István: i. m.

Nem csupán magukat a népies, szecessziós munkásházakat tervezte meg, hanem sugaras szerkezetet is adott az addig lazán és esetlegesen fejlődő városrésznek és egy főteret is kialakított.¹⁶

A város építészetét tekintve a fejlődés az első világháború után megtorpant. Ekkor is születtek városrendezési elképzelések, ezek főleg az elővárosokat igyekeztek a fő városszerkezeti rendszerbe belevonni, nagy hármass, barokkos útrendszerekkel, sugaras keresztutakkal. Ezek az elképzelések azonban nem voltak kapcsolatban sem a hagyományos városszerkezeti motívumokkal, sem a meglevő felszíni adottságokkal.¹⁷

1929-ben aztán tervpályázatot írtak ki a város általános rendezésére, melyet Dörre Endre és Weichinger Károly nyert meg. Egységes, jól működő rendszerbe foglalták a laza elővárosokat. Felvázolták a város déli irányú, nagyléptékű fejlődésének fő szerkezeti elemeit. Megrajzolták a külső körutak vonalát. A hiányzó folyami hidak legmegfelelőbb helyét is kijelölték. A város északi és déli része közötti jobb kapcsolat megteremtésére a vasúti felüljárók helyét is megkeresték.¹⁸

A két háború közötti időben - összehasonlítva az előző évtizedekkel - viszonylag keveset építettek a városban. Az épületek egy része - jelentős közintézmények - még a késő historizmus jegyeit mutatták, így az iskolák és a reprezentatív Magyar Királyi Postapalota, de hamarosan megjelentek az első modern épületek is. Ebben az időben még óvatos tisztelet övezte Győrben a történeti környezetet. Bár a lakóházak magassága 1-2 szinttel nőtt, az összkép nem változott.¹⁹

Épült néhány kisebb méretű, de igen finom arányú középület - közöttük Hajós Alfréd uszodája, Lakatos Kálmán íves idegenforgalmi pavilonja. Néhány nagyobb lakóépület is, így Friedrich Lóránd városi bérháza és Urbancsok Tibor nagyvonalú vagongyári bérháza, a legigényesebb anyagok és legkorszerűbb épületgépészeti berendezések alkalmazásával. Mindkét épület szépen illeszkedett a környezetébe, és az adott helyen kiemelt városképi feladatainak is mintaszerűen megfelelték.²⁰

A harmincas évek elején a gazdaság fellendülésével ismét előtérbe kerültek a lakásépítések. Ekkor már inkább nagyobb, jobb kivitelezésű lakásokat építettek.

¹⁶ Orbánné Horváth Márta: Gyárváros Győrben, Egy munkástelep története, Gyárvárosiak Baráti Köre Egyesület, Győr, 2007.

¹⁷ Winkler Gábor – Kuresics László, i. m.

¹⁸ Borbíró Virgil – Valló István: i. m.

¹⁹ Winkler Gábor – Kuresics László: Győr 1939 – 1999, Műhely Folyóiratkiadó Közhasznú Társaság, Győr, 1999.

²⁰ Winkler Gábor – Kuresics László: Győr 1939 – 1999, Műhely Folyóiratkiadó Közhasznú Társaság, Győr, 1999.

A vonalak simábbak voltak, a házak azonban mégsem dísztelenek, jellegtelenek.

A tervezők modern, de esztétikus városkép kialakítására törekedtek.

Egy XX. századi győri építész, Káldy Barna életútja

Sétáim során sok épület homlokzatán fedeztem fel kis táblácskákat, amelyek emléket állítottak tervezőiknek, építőiknek.

Így akadt meg a szemem Káldy Barna nevén is. Egy idő múlva észrevettem, hogy már tudatosan keresem az általa épített házakat, s valahogy messziről felismertem, hogy ki volt a tervezője egyik- másik épületnek. Felkeltette kíváncsiságomat az ember, aki a név mögött rejtőzködött. Elkezdtem Káldy Barna életét és munkásságát kutatni. Ki is volt Ő?

Hamar szembesültem azzal, hogy Káldy Barna építészeti tevékenysége sajnos feldolgozatlan fejezete a magyarországi építészettörténetnek. Nevét mindössze rövid lexikoncikkek említik, műveinek összegyűjtésével, építészeti tevékenységének értékelésével egyetlen tanulmányban, vagy kézikönyvben se találkoztam. Ezért életrajzának részleteit és a tervekben fennmaradt, vagy megvalósult munkáit kizárólag a családtagok visszaemlékezéseiből és a levéltárak, és várostörténeti archívumok anyagaiból tudtam rekonstruálni.

Káldy Aladár Barna 1903. november 6-án született Komáromban, Káldy Mihály vízmester, kőművesmester, építővállalkozó és Major Jolán komáromi földhivatali alkalmazott másodszülött fiaként.²¹ Családja középnemesi származású. Az 1680-as évek végéig visszavezethető a család története.²²

²¹ Grábics Frigyes, Dr. Horváth Sándor: Győri életrajzi lexikon, Galgóczi Erzsébet Városi Könyvtár, Győr, 2003, 154.

²² Beszélgetés Káldy Barna lányával, Eszterrel, 2010 márciusában.

A 10 éves Káldy Barna²³

Tösgyökeres győriek voltak, az Attila utca 14. szám alatt laktak. Az édesapa 1907-1928-ig építési vállalkozóként működött. Barna fiuk születésekor az apa Komáromban dolgozott, s emiatt egy rövid időre oda költöztek. Káldy Mihály pályafutása családi házak építésével kezdődött, majd bérházak építésére kapott megbízást.

Komoly feladatokat kapott a várostól és az egyháztól is. Őt bízták meg 1911-ben a vadosfai evangélikus templom építésével. Ő építette a győri evangélikus szeretetházat 1912-ben, a Női Felsőkereskedelmi iskolát 1915-ben, az újrónafői kastélyt 1921-ig, a komáromi református templomot 1928-ban, s a Bisinger sétány több bérházát is.²⁴

Az általa épített épületek jelentős tekintélyt hoztak a vállalkozásának. Szerepet vállalt az ipartestület munkájában is, mint az ipartestület elöljárója.²⁵

²³A fotó Káldy Eszter tulajdona

²⁴Beszélgetés Káldy Barna lányával, Eszterrel, 2010. áprilisában.

²⁵Győr szab. kir. város ipartestületének elnöksége, előljárósága és tisztikara a negyedszázados jubileumi ünnepség évében, tabló, 1911.

Fia, Káldy Barna középiskoláit Győrben, a Kereskedelmi Szakközépiskolában és a Főreáliskolában (ma Révai Miklós Gimnázium) végezte, majd az Állami Felső Építőipariskolában szerzett építőmesteri képesítést.²⁶

1927-ben három éves gyakorlatot folytatott édesapja mellett, aki mives kőműves hagyományokon nevelkedett, s minden munkafázisba bevezette a fiát. Iskoláit befejezve 1928-tól átvette apja jól menő vállalkozását és az általa lerakott alapokat fejlesztette tovább, magasabb szintre.²⁷

„Az Iparosok értesítője 1928. Győr” nyilvántartása szerint ebben az időben 36 kőműves mester, 42 kőműves iparos és 17 építőmester dolgozott a városban.²⁸

A „Győr-Moson-Pozsony Közigazgatásilag Egyelőre Egyesített Vármegyék és Győr Törv. Hat. jogu, sz. Kir. Város Részletes Ismertetője és Monográfiája az 1929-1930 évekre” című kiadványban, amely a mai Cégregiszternek felel meg, megtaláljuk az építőmesterek címszónál az ő adatait is (537. oldal):

Káldy Barna: Attila utca 14. Tel: 1-98²⁹

1930-ban feleségül vette Nits Zsófiát³⁰, aki a vállalkozásában is társa lett. Ő végezte a könyvelést. Három gyermekük született, Aladár Barna, Zsuzsanna Veronika és Eszter Jolán. Fia nemcsak a nevét vitte tovább, hanem később hivatását is folytatta.

Gyermekei közül Barna Budapesten, Zsuzsanna Székesfehérváron él, Eszter maradt szülővárosában, Győrben.

²⁶ Bizonyítvány másolat Káldy Barna részére, kiállította: Állami Felső Építőipariskola, Budapest, 1927. 11. 29.

²⁷ Beszélgetés Káldy Barna lányával, Eszterrel, 2010. márciusában.

²⁸ Iparosok értesítője, Győr, 1928, Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár, Győr.

²⁹ Győr-Moson-Pozsony Közigazgatásilag Egyelőre Egyesített Vármegyék és Győr Törv. Hat. jogu, sz. Kir. Város Részletes Ismertetője és Monográfiája az 1929-1930 évekre.

³⁰ Káldy Barna és Nits Zsófia házassági anyakönyvi kivonata, iktatószám: 251/1930.

*Nits Zsófia és Káldy Barna*³¹

Építészeti vállalkozása a háború előtt virágzott. Székhelye az Attila utca 14-ben volt található. Egy adminisztrátor és a felesége volt állandó személyzet. A háború idején felvett még egy rajzoló. Az épületek teljes kivitelezése a feladatahoz tartozott. Saját tervezésén kívül kész tervek és mások terveinek kivitelezését is vállalta.

Az építész iroda szokásos feladatai közé tartozó hétköznapi feladatokat is Káldy Barna végezte el: rendezte az engedélyeztetéseket a városi építési hatósággal, költségvetést készített, intézte a tereprendezést, az épület betájolását és biztosította az építési anyagot.

Az építész ezekben az években rendszerint hitelre vásárolt. A győri építőanyag kereskedőknél a Káldy cég híre, üzletmenete és megbízhatósága kellő garancia, biztosíték volt. Előszeretettel vásárolt Stadler és Neuwirth kereskedőknél.

A Corvin utca 30. alatt működtette telephelyét, ahol az építési eszközöket tartották.

A munkásokat alkalmi munkásként szerződtette, napra, vagy egy-egy építkezés idejére. Az építéshez tartozó szakipari munkákat kiadta alvállalkozóknak. A családtagok visszaemlékezése szerint szívesen dolgoztak vele. Megbízható, pontos embernek tartották, aki ezt várta el a partnereitől is.³²

³¹ A fotó Káldy Eszter tulajdona

³² Beszélgetés Káldy Barna lányával, Eszterrel, 2010. májusában.

A vállalkozás egyenletes munkamenetét kisebb megbízatások, átalakítások, családi ház építések biztosították.

Káldy Barna építészeti pályájának alakulása a II. világháborúig

Az építész életrajzának összeállítása során tapasztalt nehézségek a munkásságának rekonstruálásakor is felbukkantak.

A családtagok elmondásából tudom, hogy Káldy Barna minden egyes épületét márványtáblával látta el, amin a saját nevét, az építtető nevét és az építés évszámát tüntette fel. Ezeket az emléktáblákat azonban sajnos az épületek felújításakor leszedték és sok esetben nem is tették többé vissza a falra.

Káldy Barna idős korában írt egy levelet Salamon Nándornak, a Kisalföldi Művészek Lexikona szerzőjének, amelyben megadott egy listát a saját maga által legfontosabbnak tartott műveiről, de ebben sem található meg az összes általa tervezett épület.³³ A kutatás ugyan nem arra irányult, hogy Káldy Barna több évtizedes építészeti tevékenységének minden mozzanatát feltárjam, viszont levéltári kutatásokkal, a leszármazottakkal és egykori kollégáival való beszélgetésekkel, anyaggyűjtéssel sikerült számos – az említett listán nem szereplő – alkotására rábukkannom.

Első megrendelését Id. Csermák Gusztávtól kapta, egy kétemeletes bérház és vegytisztító üzem megtervezésére és építésére 1928-ban. Id. Csermák Gusztáv 1903-ban kapott engedélyt a kék- és kelmefestésre. Működési helyének Révfalut választotta, amely akkor még nem tartozott Győrhöz. Így ez a terület előnyösebb volt a kezdő üzem felfuttatására, amely folyamatosan gyarapodott az évek során.³⁴

1928-tól fellendült Révfaluban az építési kedv, mivel elkészült az új vashíd, ami az 1905-ben Győrhöz csatolt falut összekötötte a belvárossal és a gázellátását is biztosította. Ekkor már a Csermák cég rendelkezett elegendő tőkével, hogy megépíttessen egy gyönyörű házat, mely a kor szokásai szerint magába foglalta a cégtulajdonosok lakásait, alul kiszolgáló helyiségeket, vasalótermeket.

³³ Káldy Barna levele T. Salamon Nándor úrnak, 1988. június 2-án, Káldy Eszter tulajdonában.

³⁴ Titokzatos falu a folyó partján, in: Kisalföld, 2005. 10. 02.

A házhoz komoly műhely, festőde, mosoda és a tisztítógépeket is magába foglaló házrész épült, amely mindenben megfelelt egy korabeli modern festő- és tisztítóüzem követelményeinek.³⁵

Csermák Gusztáv monogramja a Csermák-ház bejárata fölött³⁶

A Csermák-féle épülettömb helyén egykor földszintes épület állt, hasonló a ház mögött napjainkban is látható paplakhoz. A ház elkészülte után rendezték a környéket úgy, hogy a díszes épület megfelelő rálátást kapjon, így az előtte álló földszintes házat is – ami még egy korai fotón látható – lebontották.

A Csermák-ház Káldy Barna első önálló tervezői és kivitelezői munkája, így egyfajta bemutatkozásként, első megnyilvánulásként is felfogható. Aprólékosan, mívesen díszített, ebben kicsit kiválik a munkái közül, hiszen a többségüket inkább az egyszerű, de mutatós és kényelmes megoldások jellemzik. A lakóház egy kettős saroképület, melyet épületszobrászok által mintázott épületplasztikák, mozaikok ékesítettek. A késő-historizmus jelentős győri alkotása. Neobarokk stílusával szép átvezetést biztosít a barokk belváros és a modern, XX. századi Révfalu között.

³⁵ <http://revfalu.freewb.hu/volt-egyszer-egy-gunarvaros>, elérhetőség: 2014. 02. 06.

³⁶ A szerző fotója

Háromszintes épület. Szimmetrikus a belvárosból Révfaluba átvezető út felől nézve, 2 sarkán kör alapú tornyokkal, melyeket kupola fed. Hátulról, függőfolyosón lehet megközelíteni a helyiségeket, ma lakásokat. Homlokzata lizénás tagolású, íón fejezetekkel. Főpárkányán tojássor jelenik meg. A főhomlokzaton, az előreugró falsík tetején a következő mozaikfelirat állt: Csermák, fest és tisztít. (Napjainkban is ez a szlogenje a Csermák-cégnek). A baloldali torony alatt volt egy üzlethelyiség is. A földszinti, az első emeleti ablakok és a tornyok ablakai fölött záróköves díszítés található. A házat manzárdtető fedi.

A Csermák család egészen 1948-ig lakott ebben az épületben, amikor államosították a jól működő üzemet és a nagyméretű lakóházat. Ekkor a nagy alapterületű lakást kisebbekre kellett felosztani. Ezekkel a munkálatokkal is Káldy Barnát bízták meg. A függőfolyosós megoldás az átalakítás után is lehetővé tette, hogy kényelmes, szerencsés elrendezésű lakások jöjjenek létre. A XX. század vége felé, még Káldy Barna életében végrehajtottak az épületen egy nagyobb felújítási munkálatot, a kor posztmodern ízlésének megfelelően. A mozaik díszítéseket leverték, egykori létükről ma már sajnos csak néhány régi fotó és a még meglévő keret motívumok tanúskodnak. A bejárati ajtó fölött azonban még napjainkban is megtalálható Káldy Barna márványtáblája, alatta pedig, az ajtó legfelső üveglapján CS. G., Csermák Gusztáv egykori tulajdonos monogramja ólomüvegből.

A Csermák-ház kiemelkedő városképi szerepe és építészeti értéke miatt helyi védelem alá került.³⁷

A Csermák-ház régen és ma³⁸

³⁷ Winkler Gábor, Auer Jolán, Kottmayer Tibor, Németh Iván: 5.7.2. Győr - örökségvédelmi hatástanulmány a városrendezési tervek felülvizsgálatához 2003-2005.

Az üzemi épület kivitele sokkal egyszerűbb, mint a lakóházé, azonban a záróköves ablakdíszek és a lizénás tagolás itt is folytatódik. Az üzem elköltöztetésekor ez az épületrész nem kapott újabb funkciót és éveken keresztül üresen állt. Viták folytak a hasznosításával kapcsolatban, volt olyan elképzelés, miszerint szállodát, vagy lakóházat akartak belőle kialakítani, de ezek a tervek anyagi okokból nem valósulhattak meg.³⁹ A '90-es években újítták fel teljesen, akkor irodák és fogorvosi rendelők kaptak benne helyet.

Az 1920-as évek végén a gazdagodó győri polgárság számára biztos és egyre jövedelmezőbb befektetéssé vált a bérházak építése. A tőke elhelyezés egyik legbiztosabb és legjobban jövedelmező módja volt ez. A lakások iránt megnőtt a kereslet, így emelkedtek a lakbérek is. Káldy Barna is több bérházat is épített ez idő tájt.

1928. augusztus 2-án Felpéczi Kelemen András gabonakereskedő, építőanyag kereskedő és neje Tuczy Erzsébet rendelt meg tőle egy kétemeletes bérházat, amiben olcsóbb, félkomfortos lakások voltak.⁴⁰ A ház bejáratának mindkét oldalán márványtábla állít emléket a tervezőnek és az építtetőnek egyaránt.⁴¹

³⁸ A régi fotó forrása: Winkler Gábor – Kurcsics László: i. m., a mostani állapotot bemutató fotó a szerző fotója

³⁹ Unokáink sem fogják látni: Árva a ház Révfaluban, in: Kisalföld, 1990.

⁴⁰ Kelemen András győri lakos kérelme építési engedély iránt, 9200/1928, Győri Műszaki Levéltár

⁴¹ Orbánné Horváth Márta: Győri emlékhelyek és köztéri alkotások, Galgóczi Erzsébet Városi Könyvtár, Győr, 2006, 303.

A Kelemen-ház saroktornya⁴²

Nádorváros központi részén, a Corvin utca és a Bem tér között elhelyezkedő területen több házat is épített Káldy Barna, hiszen ezen a területen, az Attila utcában élt ő maga is és a környék lakói nagy tiszteletben tartották.

Ekkoriban sokan éltek abból, hogy bérházakat építettek és a bérleti díjak jövedelméből tartották fenn a családjukat.⁴³ Ilyen háztulajdonos volt Pattermann Rezső is, aki Káldyt bízta meg az összes bérházának megtervezésével. Így tervezte a Buda utca 3. és 20.⁴⁴ számú házat, valamint a Bem tér 8.⁴⁵ számú épületet.

A Buda utca 3. jelenleg helyi védelem alatt álló igényes kertvárosi lakóház.⁴⁶ Ebben a házban lakott a nádorvárosi bérháztulajdonos, Pattermann Rezső. Szecessziós hatásokat mutat, 1928 körül épült. Kétszintes, szolid, elegáns homlokzatú épület, ékessége a kovácsoltvas, üvegezett, zárt veranda.

⁴² A szerző fotója

⁴³ Beszélgetés Káldy Barna lányával, Eszterrel, 2010. májusában.

⁴⁴ Tekintetes Pattermann Rezső úr építkezése, tervrajz, készítője: Káldy Barna, Győri Műszaki Levéltár.

⁴⁵ Nagyságos Pattermann Rezső úr és Neje építkezése, tervrajz, készítője: Káldy Barna, Győri Műszaki Levéltár

⁴⁶ http://www.gyor.hu/data/files/varoskepi2013/segdlet_helyi_vdetts_g_pletek.pdf elérhetőség: 2014. 02. 06.

A Buda utca 3. szám alatti Pattermann-ház verandája⁴⁷

A Buda utca 20. számú épület eredeti funkcióját tekintve bérház, építtetője Pattermann Rezső bérháztulajdonos, tervezője és építője Káldy Barna, akinek ez a háború előtti munkásságának egyik jellemző műve. A dekoratív részleteken a késő szecesszió stílusjegyeit fedezhetjük fel. Pattermann Rezsőnek Káldy Barna három házat épített, közülük ez volt a második munkája, 1929-ben. Nádorvárosban a XX. század elején indult meg a városiasodás: ekkor emelték az első városi jellegű, emeletes épületeket. Előtte csupa földszintes házakból állt a környék. Ennek a háznak a helyén is egykor földszintes lakóház állt, amit Pattermann Rezső megvásárolt.

Háromszintes saroképület, tartozik hozzá egy kis előkert, amelyet elegáns szecessziós kerítés övez. A kerítés is Káldy Barna terve alapján készült. Lekerekített formák jellemzik, akárcsak az épület egyes elemeit, például a koszorú motívumokat az első és a második emelet között, az ovális kisablakot a bejárat ajtó fölött, valamint a lekerekített sarkú ablakokat. A ház szecessziós díszei ellenére nem szakad el a historizmustól se: a sarki elhelyezkedés ellenére majdnem teljesen szimmetrikus és barokkos lizénás tagolás jellemzi, mint Káldy Barna épületeinek legtöbbjét.

⁴⁷ A szerző fotója

Összességében kevés díszet alkalmazott, szerkezetében hagyománytisztelő, szimmetrikus, kellemes összképet ad. Ezt az épületét is manzárdtető fedi.

A bérházban szintenként két, nagyobb alapterületű lakást alakítottak ki. Tartozott hozzá pince is. Jómódú családok béreltek itt lakásokat.

A Buda utca 20. szám alatti épület mai állapotában⁴⁸

⁴⁸ A szerző fotója

Pattermann Rezső 1946-ban halt meg.⁴⁹ A ház államosítása is erre az időszakra esik. A többi hasonló épülethez hasonlóan ennek is az lett a sorsa, hogy kisebb lakásokra osztották fel. Ezeket a munkálatokat is Káldy Barna végezte.

2005 körül teljes felújításon esett át az épület. Ekkor beépítették a tetőteret, szerencsére megtartva az eredeti manzárd formáját. A pincéből szuterénlakásokat alakítottak ki. Szerencsére Káldy Barna márványtábláját visszaszerelték, az ajtótól balra kapott helyet.⁵⁰

A Bem tér 8. számú házat a győriek „Nyúl Miska háza” néven emlegetik. Pattermann Rezső itt is az építtető. Saroképületről van szó, aminek az utcák elhelyezkedéséhez alkalmazkodva a főfala a sarok felé néz. Szimmetrikus elhelyezkedésű, mindkét utca irányában csonka kontyolt oromzattal. Díszítése szolid, néhol a bevakolt falat téglasoros díszítés töri meg.⁵¹

A Bem tér 8. szám alatti Pattermann-ház⁵²

⁴⁹ <http://temeto.komszol.hu/kereses/index.php> elérhetőség: 2014. 02. 08.

⁵⁰ Orbánné Horváth Márta, i. m. 136.

⁵¹ Nagyságos Pattermann Rezső úr és Neje építkezése, tervrajz, készítője: Káldy Barna, Győri Műszaki Levéltár

⁵² A szerző fotója

A Corvin utcában még több épületet épített, például Wohlráb Géza műszaki tanácsos számára a Corvin utca 2. számú háromszintes bérházat és Höfer Vilmos egykori polgármester helyettes számára a Corvin utca 34. számú földszintes családházat.⁵³

A Bartók Béla út 10/B épület 1932-ben épült. Lakatos Kálmán építész tervezte és Káldy Barna vezette a kivitelezést. Az épület homlokzatán gazdagon faragott márványtábla látható F. GY. felirattal. Ez dr. Fekete György állatorvos monogramja, aki az építtető tulajdonos volt, aki a zsidóüldözés áldozata lett. Az épületen megfigyelhető az új építészeti stílus, amely az építészet lényegét nem a külső megjelenésben, hanem a funkcióban, a jó alaprajzi megoldásban látja: a Bauhaus iskola hatása, ami főképp egyszerű homlokzatz megoldásaiban, sarokablakaiban figyelhető meg. Lakatos Kálmán munkáinál a funkciónak való megfelelést és a kényelmességet tekintette legfontosabbnak, kevesebb hangsúlyt fektetett az épületek díszítésére. Ez a ház egyébként Nádorváros későbbi lakótelepes beépítésének előhírnökeként is felfogható.⁵⁴

A Bartók Béla úti Fekete-ház

⁵³ Grábics Frigyes, Dr. Horváth Sándor: Győri életrajzi lexikon, Galgóczi Erzsébet Városi Könyvtár, Győr, 2003, 142.

⁵⁴ http://moderngyor.com/2014/01/03/lakohaz_bartok_b_u_10/ elérhetőség: 2014. 02. 07.

A Fekete-házon található márványtábla⁵⁵

A környéken található a Baross utca akkoriban kiépített oldala, ahol Fekete Kálmán, a Rába-szabályozó Társulat mérnökének bérházát Kiss Tibor tervei szerint 2-3 szobás lakásokkal, magas balkonnal építette. A homlokzaton helyezték el a Szűz Máriát gyermekével ábrázoló domborművet, mely Albert Andor munkája. A házon szintén érezhető a Bauhaus iskola hatása.⁵⁶

Fekete Kálmán bérháza a Baross úton

⁵⁵ Mindkét fotó forrása: Winkler Gábor – Kurcsics László i. m.

⁵⁶ Orbánné Horváth Márta, i. m. 81.

A Fekete Kálmán-féle bérházon látható Madonna-ábrázolás⁵⁷

A Bem József tér 16. szám alatt, majdnem szemben a Pattermann-házzal található egy szecessziós bérház, amely Réthy József tervei alapján készült.⁵⁸ Káldy Barna lányának elmondása alapján az épületet Káldy Barna építette, azonban az építő kilétével kapcsolatban hivatalos dokumentumokat nem sikerült találnom sem a levéltári kutatásaim során, sem Káldy Barna fennmaradt iratai között. Szimmetrikus elrendezésű, 3 szintes épület, két oldala fölött lekerekített oromzattal, melyet kis, ovális alakú ablakok tesznek jellegzetessé. Az ovális ablakszemek az ajtónál és az oromzatnál és a kovácsoltvas díszítőelemek, például a virágtartók az ablakpárkányok alatt jellemzőek Réthy más házaira is.

A Réthy József tervezte ház a Bem téren⁵⁹

⁵⁷ Az épületről készült fotó a szerző fotója, a domborműről készült forrása: Winkler Gábor – Kurcsics László i. m.

⁵⁸ I. számú tér bérház terve, tervdrajz, készítője: Réthy József építőmester.

⁵⁹ A szerző fotója

Káldy Barna tervezői tevékenysége mellett – ahogyan már láttunk erre példát – több alkalommal dolgozott kivitelezőként is más építészek munkáinak megvalósításánál. Jellemző példa erre a városi színház épülete, amely máig meghatározó központja Győr kulturális életének.

Győrnek régóta nem volt már állandó színháza. Az első kőszínházat Fruhmann Antal építette 1830-ban, de korszerűtlennek és kicsinek bizonyult a századfordulóra, ezért pályázatokat írtak ki, de építkezésre nem került sor a vélemények különbözősége miatt. A döntés 1933-34-ben született meg. Mivel új épület építésére nem volt keret, ezért egy régi tejüzemet szántak átalakításra kultúrotthonná, illetve színházzá. A győztes tervet két sikeres győri építész nyújtotta be, Lakatos Kálmán.⁶⁰ és Gallyas Camilló⁶¹. Az építési feladatokat pedig Káldy Barna kapta meg, aki ekkor már nem először dolgozott együtt Lakatossal. A tervező szimmetrikus megoldást próbált alkalmazni, ezt azonban a saroktelek és az eredeti épület nem teljesen tette lehetővé. Az épület külsejét a szűk utcák sűrű beépítéséhez igazította: félkörívben záródó lizénasort tervezett az Árpád út irányából. Elképzelései az eredetinél szerényebb kivitelben valósulhattak meg. Ez az épület adott otthont a színháznak egészen 1978-ig, amikor elkészült a jelenlegi modern épület.⁶²

A régi Kisfaludy Színház és a mai Bartók Béla Megyei Művelődési Központ⁶³

Káldy Barna tervezői munkáinak jellemző csoportját alkotják az egyházi megrendelésre készült épületek: több templom, imaház tervezése, kivitelezése fűződik nevéhez.

⁶⁰ Salamon Nándor: Kisalföldi Művészek Lexikona, Kisalföld Művészetért Alapítvány, 1998, 183.

⁶¹ Grábics Frigyes, Dr. Horváth Sándor: Győri életrajzi lexikon, Galgóczi Erzsébet Városi Könyvtár, Győr, 2003, 110.

⁶² Winkler Gábor: Győri színháztervek, in: Magyar Építőművészet 1979/3. 60-63.

⁶³ A régi kép forrása: Winkler Gábor – Kuresics László i. m., a mai állapotot bemutató képé pedig: www.bbmmk.hu, elérhetőség: 2014. 03. 07.

- 1928. július 15-én határozta el a közgyűlés Komáromban, egy evangélikus imaház építését. Az építkezés terveit Káldy Barna készítette, míg a kivitelezésre a Hajagos és Sonkál cég kapott megbízást. Az épület puritánsága ellenére nemes harmóniát sugároz. 1930. szeptember 28-án avatta fel Kapi Béla püspök.⁶⁴

A komáromi imaház⁶⁵

- 1933. május 7-én államsegélyből, kölcsönökből és adományokból felépült az Oberländer Sándor műépítész által tervezett és Káldy Mihály által épített evangélikus szeretetház új épületszárnya.⁶⁶ A bővítés terveit Oberländer Sándor műépítész készítette, az építőmunkát pedig Káldy Barna végezte. Az új szárny a főépületnél egyszerűbb, jól illeszkedik hozzá, de megtöri az eredeti szimmetriát. Lizénás tagolású a homlokzata, díszítőelemeiben hasonlít a régebbi, szecessziós épületszárnyhoz.

⁶⁴ <http://komarom.lutheran.hu/tortenet.html> elérhetőség: 2014. 02. 07.

⁶⁵ Forrás: <http://nagyvofely.hu/komarom/templomok>

⁶⁶ Pálmai Lajos: A győri evangélikus szeretetház története 1883-1933. Győr 1933.

A győri szeretetház bővítésének munkálatai⁶⁷

A régi és az új épületszárny⁶⁸

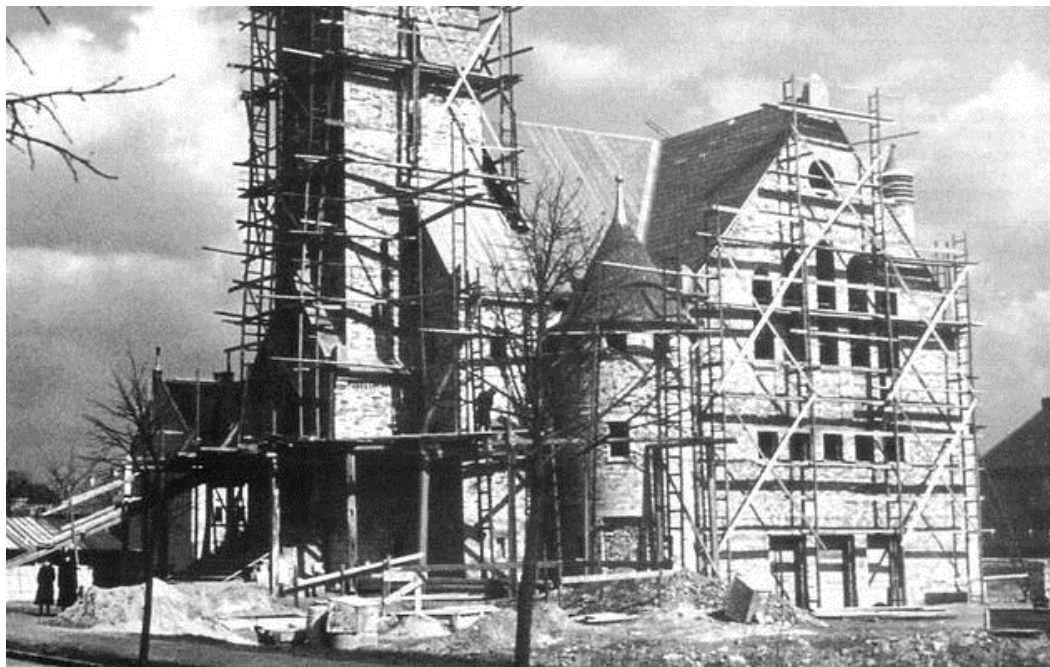
- Az 1930-as évek végén Pálmai Lajos kezdeményezésére Börcsön is árvaházat építettek egy a Diakonissza Anyaház tulajdonában levő telekre. A kivitelezést itt is Káldy Barna végezte, Oberländer Sándor tervei alapján. Az ünnepélyes átadás 1938. Pünkösd hétfőjén volt. A II. világháború idején az intézmény egy része hadikórházként működött.⁶⁹
- Káldy Barna fő munkájának a győri nádorvárosi evangélikus templom építését tartotta, bár a tervezést nem ő végezte, hanem Sándy Gyula építészmérnök, akit nagyon tisztelt és

⁶⁷ Forrás: <http://www diakonet.hu/programok/100-eves-a-diaconisszamunka-gyorben>

⁶⁸ A szerző fotója

⁶⁹ http://www.borcs.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=14&Itemid=27 elérhetőség: 2014. 02. 07.

példaképének tartott.⁷⁰ A templom építése 1940-ben kezdődött. A fakupolával fedett téglatemplom a magyar népies szecesszió kiemelkedő hazai emléke, gondozott összhangban, szabadon áll. Építészeti megformálása Erdély középkori erődtemplomaira emlékeztet.⁷¹ Téglával burkolt főhomlokzata, magas, hegyes sisakú tornya, csúcsíves kapuzata a Baross Gábor út felől helyezkedik el. Alaprajza, térmegoldása talán a legérdekesebb a korabeli evangélikus templomok közül. 1944-re készült el építészetiileg.⁷²

A nádorvárosi templom építése⁷³

⁷⁰ Beszélgetés Káldy Eszterrel, 2010 áprilisában.

⁷¹ Sándy Gyula 1868 – 1953 in: Magyar Építészeti Múzeum ismertetője.

⁷² Orbánné Horváth Márta: Győri emlékhelyek és köztéri alkotások, Galgóczi Erzsébet Városi Könyvtár, Győr, 2006, 82.

⁷³ A fotó Káldy Eszter tulajdona

A nádorvárosi templom⁷⁴

Káldy Barna vállalkozása kivitelezésében épült a komárnói Posta-központ, a győri fiúkereskedelmi iskola bővítése⁷⁵ és a komáromi református templom is.⁷⁶

A házáépítések mellett egyre nagyobb szerepük volt az üzemi bővítéseknek is.

1938-ban például a vagongyár fejlesztéséhez, bővítéséhez tervezett, épített műhelyeket, szerelőcsarnokokat.

1939-ben a Richards gyár bővítését végezte. Ezek a megbízatások a technikai megoldások szempontjából voltak fontosak.

⁷⁴ A szerző fotója

⁷⁵ Sok vita a város kisgyűlésében: Káldy vagy Stadler építse a fiúkereskedelmi toldalékát – a törvény, vagy az érdem szerint? in: Győri Hírlap, 1937. 08. 17.

⁷⁶ Káldy Barna levele T. Salamon Nándor úrnak, 1988. június 2.-án, Káldy Eszter tulajdonában.

A II. világháború évei

A II. világháború idején Káldy Barnát felmentették a katonaság alól. Ebben az időszakban – érthető módon – vagongyári műhelyeket, óvóhelyeket épített.

Családját Bőnyrétalapra költöztette ki, mert ott nagyobb biztonságban voltak, mint Győrben, bár ő maga továbbra is ott dolgozott.⁷⁷

A hétvégéket ő is kint töltötte, de hétköznap Győrben élt és dolgozott.

A háború alatt Győrben 263 lakóház teljesen elpusztult, az épületek 90% jelentősen megrongálódott.⁷⁸

Káldy a Rába Vagon-és Gépgyár számára épített óvóhelyet. A gyár bombázásakor a bunker megépítése meglehetősen stabilnak bizonyult, hiszen átvészelte a háborút.

A II. világháború utáni helyreállításokra való megbízatások

A háború pusztításai után, 1945 júniusától Káldy Barna is intenzíven részt vett Győr újjáépítésén. Renoválásokat, felújításokat, átépítéseket végzett. Az épületek újjáépítését mindig eredeti tervek szerint kivitelezte, hiszen nagyon fontosnak tartotta, hogy az építészeti értékeket az utókor is megcsodálhassa. Éppen ezért számos győri épület neki köszönhetően őrizte meg eredeti formáját. Ide sorolhatóak a gyárépületek, amiket a háborúban lebombáztak, például a Rába Vagon-és Gépgyár, illetve a Richards Gyár épületei.⁷⁹ A németek, amikor kivonultak Győr városából, ott is felrobbantották a hidakat és a környező épületek is nagyon súlyos sérüléseket szenvedtek. Ez történt a szép Káldi-villával is, ami a győri későszecesszió egyik kiemelkedő emléke és a Sziget és Révfalu városrészeket összekötő híd révfalui oldalán volt található.⁸⁰ Ezt a házat a háború előtt Polgár Rudolf győri építész és családja lakta, a

⁷⁷ Beszélgetés Káldy Eszterrel 2010 májusában.

⁷⁸ Perger Gyula: A pusztulás képei, Dobos Vilmos felvételei Győr 1944-es bombázásairól (fotók a Xántus János Múzeum történeti gyűjteményének fotótárából, F. 16398 – 16698 leltári szám alatt).

⁷⁹ Beszélgetés Káldy Eszterrel 2010 áprilisában.

⁸⁰ Ifj. Szabó Gyula: Elvesztett értékeink nyomában a megyeszékhelyen, A 20. századi győri városépítéset, 8. rész in: Összefogás, V. évfolyam, 8. szám, 2008. szeptember.

köznyselv a Káldi nevet az új tulajdonosa, Káldi József könyvelő után adta neki.⁸¹ A felújítását Káldy Barnára bízták, aki számára fontos volt, hogy visszaadja a villa eredeti pompáját.

A sors fintora, hogy a Káldy Barna által felújított épületeknek ma már csak töredéke látható, hiszen a Rába Gyár régi csarnokait, irodáit és sajnos a gyönyörű Káldi-villát is mára már lebontották.

A Káldy-villa lebontása előtt⁸²

A háború utáni Győr építészetére jellemző, hogy kevés új ház épült, legtöbbjük azonban kiemelkedő fontosságú helyen - így főleg a Baross út foghíjas telkein. Ezek a lapos tetős, tagolás nélküli házak egy elképzelt "új Győr" új arcát kívánták megmutatni.

Meglepő, hogy még az ötvenes évek szocialista-realista stílusa is, amely más városokban historizáló formáival, magastetős épülettömegeivel, viszonylagos harmóniát mutat, Győrben "előremutatóan" agresszív és érzéketlen a környezetével szemben.⁸³

⁸¹ Beszélgetés Káldi Évával, Káldi József könyvelő lányával 2011. februárjában.

⁸² A szerző fotója

⁸³ Winkler Gábor – Kuresics László: Győr 1939 – 1999, Műhely Folyóiratkiadó Közhasznú Társaság, Győr, 1999.

Káldy Barna tervezői tevékenysége a háború után

A háború utáni években Káldy Barna vállalkozása már halódott. Utolsó önálló kivitelezésű munkája a Nemzeti Nyugdíjintézet bérháza volt 1947-ben, melynek csak az első szintjét építette fel.

A gazdasági nehézségek miatt először szüneteltette, majd 1949-ben fel kellett adnia építési vállalkozását.

Az 1948-49-es államosítás megnehezítette a család életét is. A lányaiknak épített Eörsi Péter-Vécsey utcák sarkán található házakat és a bakonybánki birtokot is elvették tőlük, csak az Attila utcai házuk maradt. Így Káldy családja sem tudta elkerülni azt a tragédiát, ami ezekben az években a társadalom jelentős tagjai átéltek: korábbi életük több évtizedes megtakarításait, a családtól örökölt javakat, anyagi befektetéseiket egy csapásra elveszítették.⁸⁴

Káldy Barna azonban a nehézségek ellenére továbbra is tervezéssel foglalkozott.

1955-ig a Győri Építői Vállalat osztályvezetője volt, majd a Győr-Sopron megyei Tanács Tervező Vállalat műtermeiben tervezett.⁸⁵

A visszaemlékezések szerint megbízható, becsületes, öntudatos szakember volt, aki szigorú volt kollégáival, de legszigorúbb önmagával.⁸⁶

Káldy Barna kollégáival a Győr-Sopron megyei Tanács Tervező Vállalat műtermében⁸⁷

⁸⁴ Beszélgetés Káldy Eszterrel, 2010 májusában.

⁸⁵ Winkler Gábor: Káldy Barna tudománya, Búcsú az építésztől, in: Kisalföld, 1992. május 14.

⁸⁶ Beszélgetés Winkler Gábor építésszel, Káldy Barna egykori munkatársával, 2010 májusában.

Ezekben az években Győrújfalun és Ménfőcsanakon templomtervezéseket bíztak Káldy Barnára.

Lukács István győri lelkész és Németh Kálmán gondnok előkészítő munkája nyomán született meg a döntés 1949. március 16-án, hogy Győrújfalun evangélikus templom építésébe kezdenek.⁸⁷

A tervek elkészítésére Káldy Barnát kérték fel, az építkezést pedig unokatestvére, Káldy Sándor építőmester vezette. A templom alig 1 év alatt készült el.⁸⁹

Üres telekre épült a templom, ez volt a település első evangélikus temploma.

Ez a templom volt Káldy első saját tervezésű temploma. Ennek a formáját vette át később a ménfőcsanaki templom tervezésénél is: letisztult, puritán megjelenésű épület. A torony kimozdul az épület tengelyéből és a bejáratától jobbra helyezkedik el, ezáltal asszimetrikus elrendezést nyer. A tornyot középen egy hosszú, kb. fejmagasságtól a toronytest felső 1/8-áig tartó üvegablak szeli ketté. Ez az ablak megismétlődik a templomtorony déli oldalán is. A bejárat fölött egy téglaburkolatú ívben 3 keskeny ablak helyezkedik el, ami megismétlődik a toronysüveg alatt, mind a négy oldalon. A hármas szám ilyen hangsúlyos ismétlése a szakrális építészetben megszokott módon a Szentháromságra utal. Az épület belsejét is ugyanaz az az egyszerűség jellemzi. Falai fehérre meszeltek, nélkülözik a festészeti, vagy faragott dekorációt.

Építészeti előképének a Sándy Gyula tervezte nádorvárosi evangélikus templom tekinthető, amelynek a kivitelezését Káldy Barna irányította. Ott is ugyanilyen formában jelenik meg a három ablak a torony felső részén és található egy hosszúkás ablak a torony közepén. Ott azonban a torony nem mozdul ki az épület tengelyéből.

⁸⁷ A fotó Káldy Eszter tulajdona

⁸⁸ Id. Németh Lajos és neje telket ajándékozott, özv. Erdélyi Gáborné pedig az első 10000 téglát és az oltárképet ajánlotta fel. Anyagi erejükhöz mérten személyenként 70-1500 forint terhet vállaltak a hívek.

Az egyházmegye gyülekezetei is tekintélyes adományokkal segítették a győrújfalui gyülekezetet. Az épülő templomra 34000 forintot adtak össze, az állam 18000 forint segílyt adott.

⁸⁹ Tóth Péter - Jakus György: Győrújfalun és az evangélikus gyülekezet története, Győrújfalun, 2005.

*A győrújfalui templom bejárata*⁹⁰

*Az evangélikus templom Győrújfalun*⁹¹

1957-1960-ban az ő tervei alapján épült fel a ménfőcsanakai evangélikus templom.

Túróczy Zoltán püspök kapavágással indította el az építkezést 1957. március 17-én.

A templom három évvel később készült el, felszentelésére 1960. június 12-én került sor.⁹²

⁹⁰ A szerző fotója

⁹¹ A szerző fotója

⁹² Gülh Csaba: 50 éves a ménfőcsanakai evangélikus templom, in: Kisalföld, 2007. október 30.

Az evangélikus templom Ménfőcsanakon⁹³

A mihályi templomtorony, a Szabadhegyi Evangélikus Imaház tornya, a farádi evangélikus lelkeszlakás tervezése is Káldy Barna nevéhez fűződik. Részt vett továbbá a mórachidai evangélikus templom renoválásában is.

Káldy Barna utolsó évei

A családtagok elmondása szerint zárkózott, visszahúzódó, szerény, nehezen barátkozó, mélyen vallásos ember volt, számára a családja és a munkája volt a legfontosabb.

Nem került el a családi tragédia: 52 évi boldog házasság után, 1982-ben elveszítette a feleségét.

Az Attila utcai házban lányával, Eszterrel lakott együtt. A munka kötötte le egyedül. 79 évesen is bejárt a vállalatához, egészen 85 éves koráig tervezett.¹³

Hivatalos állami elismerésben részesült: 1985 júniusában megkapta a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa 1006/1977 számú határozatával alapított Kiváló munkáért kitüntető jelvényt.⁹⁴

⁹³ A szerző fotója

⁹⁴ A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa 1006/1977 számú határozatával alapított Kiváló munkáért kitüntető jelvény Káldy Barna részére, sorszám: 18330

Káldy Barna 1992. április 25.-én 89 éves korában hunyt el.⁹⁵

Káldy Barna egyike volt azoknak az építészeknek, akik nagyon sokat tettek Győr városképének kialakításáért.

Ha a város utcáin sétálunk, s rátalálunk egy-egy általa épített épületre, megérint bennünket a harmónia, amit sugároznak. Mivel élete utolsó éveiben is intenzíven részt vett a város és környéke építészeti kialakításában, ezért nagyon nehéz lenne pontosan megmondani hány épület megvalósulásában vett részt. Ami azonban a pontos számoknál sokkal fontosabb, hogy az az, hogy Győr utcáin végighaladva ma is érezzük, hogy Káldy Barna valamit itt hagyott magából nekünk, az utókornak. A szellemiségét, a tehetségét, az épületek szeretetét. Maradandót alkotott.

Káldy Barna nevéhez köthető épületek				
Saját vállalkozása keretein belül tervezett épületek				
a.) Historizáló házai				
Épület	Tervező	Kivitelező	Év	Állapot
Győr, Ady Endre utca 2. Csermák-ház	Káldy Barna	Káldy Barna	1927	helyi védelem
Győr, Szabadhegyi evangélikus imaház tornya	Káldy Barna	Káldy Barna	1928	meglévő
Győr, Corvin utca 2. Wohlráb-ház	Káldy Barna	Káldy Barna	1929 körül	meglévő
Börcsi szeretetház	Oberländer Sándor	Káldy Barna	1930	meglévő
Komárom, Evangélikus imaház	Káldy Barna	Hajagos és Sonkál cég	1930 körül	meglévő
Győr, Fiú Kereskedelmi Isk.	Káldy Barna	Káldy Barna	1937	meglévő
b.) szecessziós stílusjegyeket mutató házai				
Épület	Tervező	Kivitelező	Év	Állapot
Győr, Bem tér 16. bérház	Réthy József	Káldy Barna (feltehetőleg)	1928	meglévő
Győr, Buda utca 3. Pattermann-ház	Káldy Barna	Káldy Barna	1928 körül	helyi védelem
Győr, Kálvária utca 43/A Kelemen-ház	Káldy Barna	Káldy Barna	1928	meglévő

⁹⁵ Gyászjelentés, Káldy Barna in: Kisalföld, 1992. április 27. A Nádorvárosi köztemető VIII. parcellájában nyugszik.

Győr, Buda utca 20. Pattermann-ház	Káldy Barna	Káldy Barna	1929	meglévő
Győr, Szigethy Attila út 1-7. városi bérház	Friedrich Lóránd	Bruder Ignác, Schmikli Lajos, Wellanschitz Alajos és Káldy Barna	1929	meglévő
Győri szeretetház bővítés	Oberländer Sándor	Káldy Barna	1933	helyi védelem
Győr, Bem tér 8. (Pattermann ház)	Káldy Barna	Káldy Barna	1935	meglévő
Győr, Nádorvárosi evangélikus templom	Sándy Gyula	Káldy Barna	1940	helyi védelem
Komárno, Posta Központ	Káldy Barna	Káldy Barna	1942	meglévő
Farád, evangélikus lelkészlakás	Káldy Barna	Káldy Barna	ismeret- retlen	meglévő
Győr, Corvin utca 34. Höfer-ház	Káldy Barna	Káldy Barna	ismeret- retlen	meglévő
c.) Bauhaus hatást mutató épületei				
Épület	Tervező	Kivitelező	Év	Állapot
Győr, Baross utca 71. Fekete Kálmán háza	Kiss Tibor	Káldy Barna	1930	meglévő
Győr, Bartók Béla út 10/B, Fekete- ház	Lakatos Kálmán	Káldy Barna	1932	meglévő
Győr, Kisfaludy Színház (ma: Bartók Béla Megyei Művelődési Központ)	Lakatos Kálmán	Káldy Barna	1933	átépített
d.) Gyárak				
Épület	Tervező	Kivitelező	Év	Állapot
Rába Magyar Vagon- és Gépgyár fejlesztése	ismeretlen	Káldy Barna	1938	lebontott
Richards Gyár épületei	ismeretlen	Káldy Barna	1939	részben meglévő
Rába Magyar Vagon- és Gépgyár óvóhelye	ismeretlen	Káldy Barna	1939 körül	meglévő
e.) Háború utáni újjáépítések				
Épület	Tervező	Kivitelező	Év	Állapot
Rába Magyar Vagon- és Gépgyár újjáépítése	ismeretlen	Káldy Barna	1945 körül	lebontott
Richards Gyár újjáépítése	ismeretlen	Káldy Barna	1945 körül	részben meglévő
Hédervári út 1/A Káldi-villa újjáépítése	Réthy József	Káldy Barna	1945 körül	lebontott

f.) Államosításkor (1948) félbehagyott munkái				
Épület	Tervező	Kivitelező	Év	Állapot
Győr, Munkácsy utca 9. Nyugdíjintézet bérháza	Káldy Barna	Káldy Barna	1947	a földszint épült csak fel
Győr, Vécsey utca 14. Káldy Zsuzsanna háza	Káldy Barna	Káldy Barna	1947	befejezetlen maradt, lebontva
Győr, Vécsey utca 16. Káldy Eszter háza	Káldy Barna	Káldy Barna	1947	befejezetlen maradt, lebontva
Munkássága a Győri Építői Vállalat osztályvezetőjeként				
Épület	Tervező	Kivitelező	Év	Állapot
Győr, Műtrágyaraktár	Káldy Barna	ismeretlen	1954	lebontott
Munkássága a Győr-Sopron megyei Tanácsai Tervező Vállalat tervezőjeként				
Épület	Tervező	Kivitelező	Év	Állapot
Győrújfalú evangélikus templom	Káldy Barna	Káldy Sándor	1949	meglévő
Győrújfalú evangélikus templom	Káldy Barna	Káldy Sándor	1957	meglévő
Ménfőcsanak, evangélikus templom	Káldy Barna	Péter Lajos	1957	meglévő
Buda utca 5. Gröber-ház átépítése	Káldy Barna	ismeretlen	1967	meglévő
Buda utca 1. Petz-ház átépítése	Káldy Barna	ismeretlen	1967	meglévő

Függelék

1939. évi II. t. c. végrehajtására illetékosok 440/1939. sz. rendelet 68 § a alapján.
Azonosítási szám: 2318030538.

Mezőtúr vármegye.
Mezőtúr város.

Születési anyakönyvi kivonat.

Folyó- szám	A bejegyzés ideje (év, hó, nap)	A születés ideje (év, hó, nap)	A gyermek utóneve, néme, vallása	A szülők		A születés helye, ha a születés nem az anya lakóhelyén történt	Alírási előtti esetleges megjegyzések, Alíráások.
				családi és utóneve, állása (foglalkozása), lakóhelye	élet- vallása kora		
538.	1903 /bejegyzés- napján/ májusban/ 14.	1903 /hat/ 6.	Mádai Barna fiú eg. h. ev.	Káldy Mihály állami orvostanár	ap. 30. h.	—	Mezőtúr sz. k.
				Majcskó István Mezőtúri Eg. h. ev.	ap. 33. h.		

Utólagos bejegyzések — Kiigazítások.

Bizonyítom, hogy ez a kivonat a *Mezőtúri* anyakönyvi kerület születési anyakönyvével tartalmilag megegyező.

Kelt *Mezőtúron 1940. március 14.*
P. II.
anyakönyvezető.

15. sz. aláírás az A. U. 115. §-ához.
10 darab évi 12 fillét.

II. r. SZ.

Káldy Barna születési anyakönyvi kivonata⁹⁶

⁹⁶ A dokumentum Káldy Eszter tulajdonát képezi

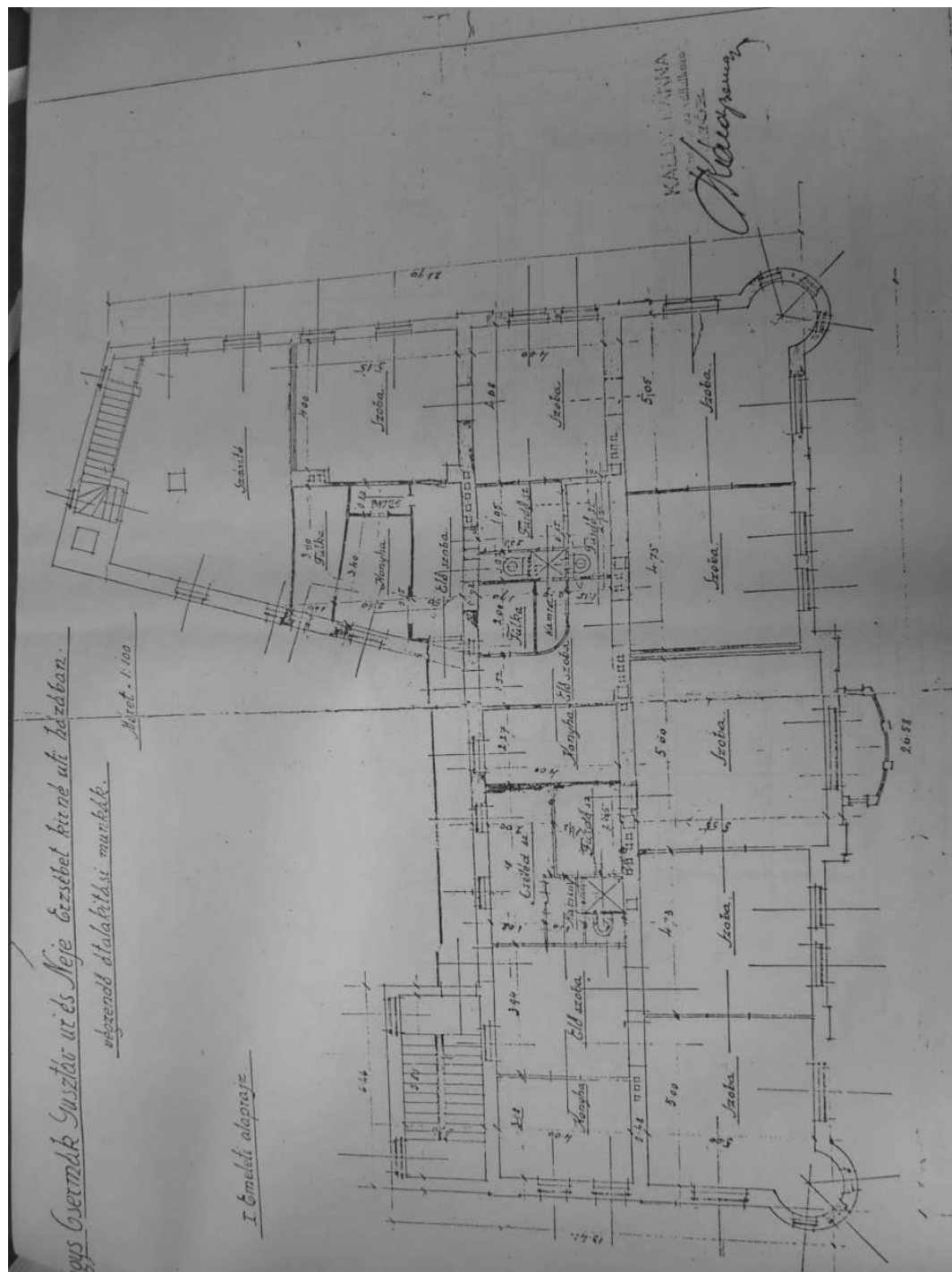
Káldy Barna építőmesteri bizonyítványának másolata⁹⁷

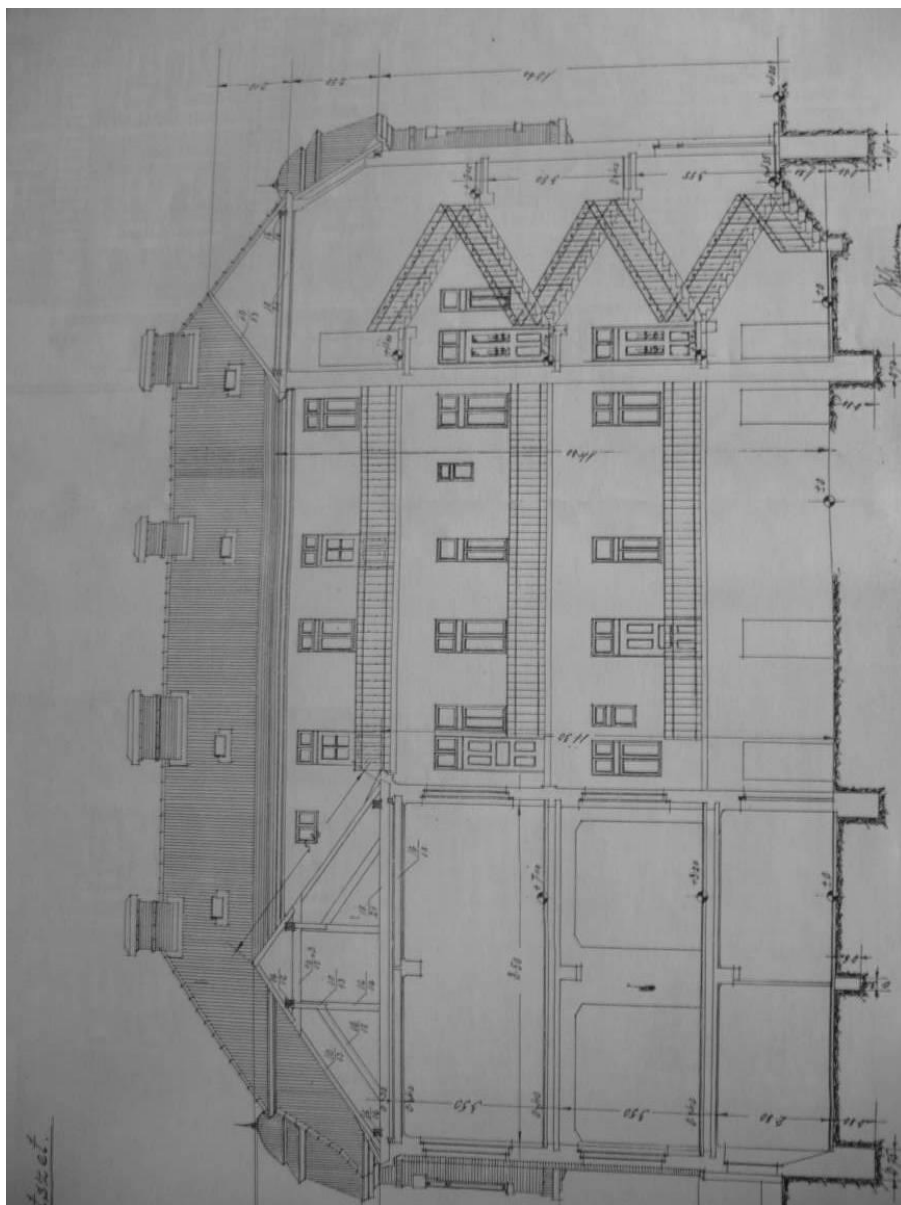
⁹⁷ A dokumentum Káldy Eszter tulajdonát képezi

*Káldy Barna*⁹⁸

⁹⁸ A fotó Káldy Eszter tulajdona

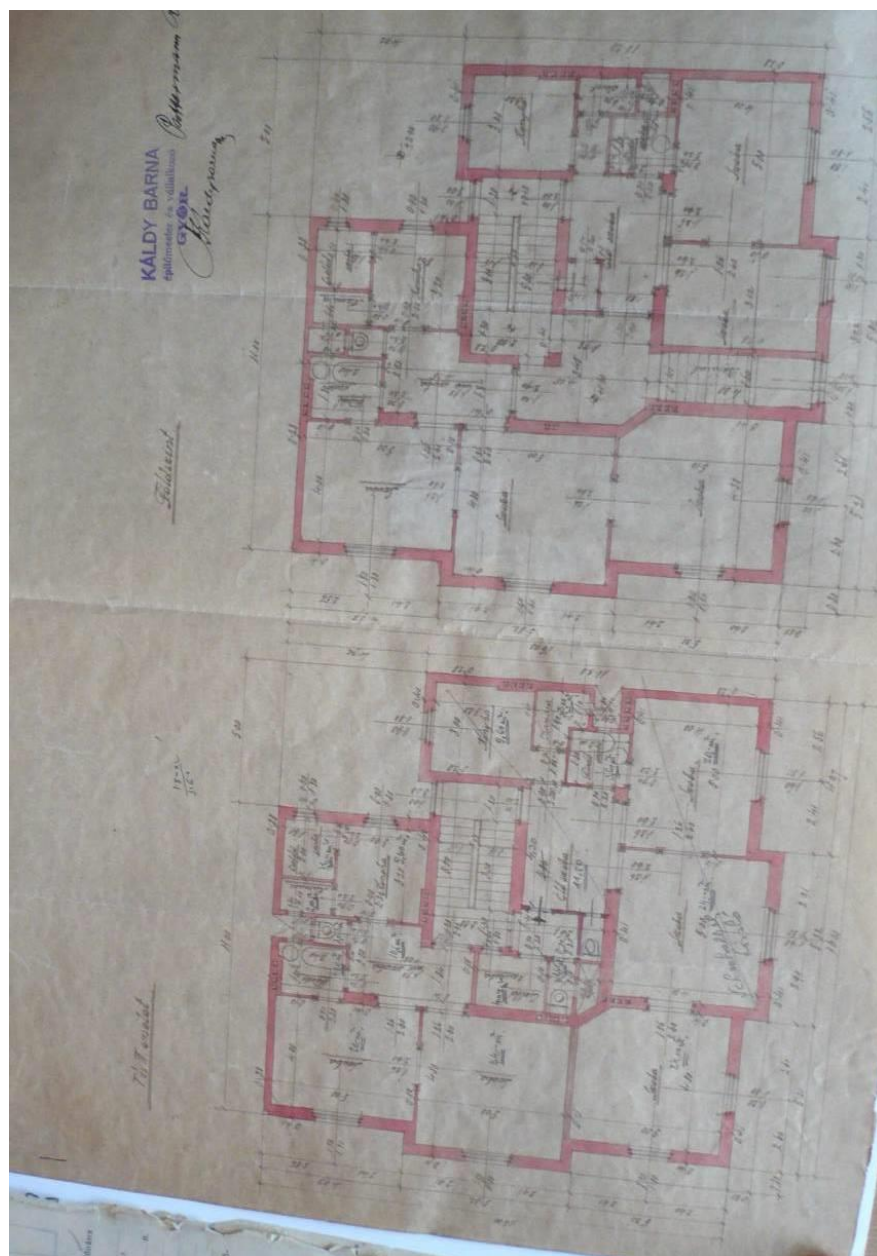
*Tervrajzok a Csermák-házhoz*⁹⁹

⁹⁹ A tervek Győr Megyei Jogú Város Levéltárának a tervtárában találhatóak, 5189/1927 iktatószám alatt

*A Csermák-ház*¹⁰⁰

¹⁰⁰ A fotó Győr Megyei Jogú Város Levéltárának a tervtárában található, 5189/1927 iktatószám alatt

A Buda utca 20. alatti Pattermann-ház terve¹⁰¹

¹⁰¹ A terv Győr Megyei Jogú Város Levéltárának a tervtárában található, 1902/1929 iktatószám alatt

GYŐR SZAB. KIR. VÁROS TEKINTETES TANÁCSÁNAK !

Alulírott Győr, Buda ucca 20 sz. telkemen II. emeletes bérház építésére kértem engedélyt. Az 3513/1929 sz. tanácsi határozatban közölt kikötéseknek jelen beadványommal kapcsolatban póttervek benyújtásával eleget tettem, azonban azon kikötésnek, hogy a cselédszobákat legalább 8 m² területre növeljem, másképen eleget tenni nem tudok, mint úgy, hogy a konyha és cselédszoba közötti elválasztó falat 1.00 m-rel a mennyezet alatt elhagyom és ezáltal a konyhával közös légteret fog képezni.

Tisztelettel kérem a Tek. Tanácsot szíveskedjék ezen megoldást elfogadni és az engedélyt megadni.

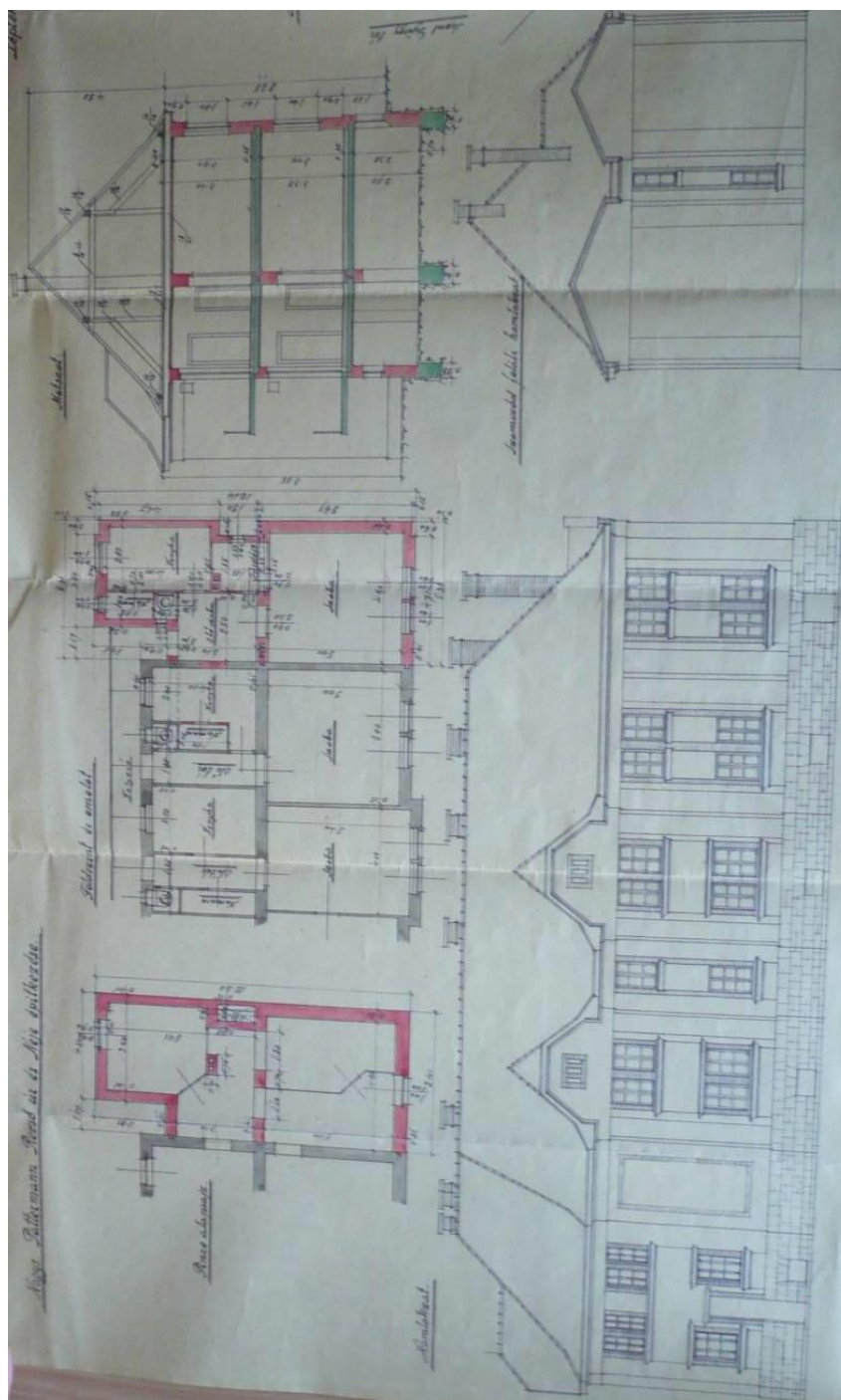
Győr, 1929. április hó 15.

Teljes tisztelettel:

Pattermann Rezső p. b.
Pattermann

*Pattermann Rezső kérelme a Buda utcai Pattermann-ház pótterveinek ügyében*¹⁰²

¹⁰² A dokumentum Győr Megyei Jogú Város Levéltárának a tervtárában található, 1902/1929 iktatószám alatt

A Bem téri Pattermann-ház terve¹⁰³

¹⁰³ A terv Győr Megyei Jogú Város Levéltárának a tervtárában található, 2708/1930 iktatószám alatt

Győr szab. kir. város
polgármestere.

3467/1935.sz.

Pattermann Rezső és neje győri
lakások kérelme építési engedély
íránt.

H.

Pattermann Rezső és neje győri lakások aziránt folyamodnak, hogy
III. ker. Szt. György tér 8 számú telkükön I. emeletes toldaléképületet
emelhessenek.

Építkezési bizottság véleményes jelentése alapján az engedélyt
folyamodónak a bemutatott tervek szerinti építkezésre Káldy Barna győri
építőmester mint jogosult iparos felelőssége mellett megadom, mégis a
következő kikötésekkel:

A falakban a földszint magasságban elszigetelőt kell alkalmazni.
Az ablakok befelé nyíló szerkezettel, vagy akként létesítendőek,
hogy kitámasztva teljesen a fal síkjához simuljanak.

Az alagsori helyiségek lakás céljára csak az esetben engedélyez-
tetnek, ha legalább is 2.80 m. belmagassággal s az építési szabályrende-
let 157., illetve 159. §-ában előírt módon épülnek.

A használati engedélyért a kérvényt a szándékolt használatbavételi
időpontjának megjelölésével és ezen időpontot legalább 15 nappal megelő-
zőleg kell benyújtani.

Figyelmeztetem építettőt, hogy az 1927. évi XXI. t. c. 26 §-a 5 és
az 1928. évi XL. t. c. 27 §-ának 5. bekezdése értelmében felelős azokért a
betegségi és rokkantsági biztosítási járulékokért, amelyek az általa meg-
rendelt építkezésmél a társadalombiztosító intézet javára felmerültek és
amelyek a vállalkozótól kellő gondossággal kifejtésével sem hajthatók be,
miért is saját érdekében áll arra ügyelni, hogy a vállalkozók a kiírt
járulékok tekintetében fennálló fizetési kötelezettségüket pontosan tel-
jesítsék.

Figyelmeztetem továbbá az építettőt, hogy amennyiben a háza tel-
ke/ előtt közterületen fák vannak, tartozik azokat megvédeni, az építke-
zés tartamára pedig alkalmas módon bekeríteni amál is inkább, mert az
építkezés alkalmával a fákban történt károkozás esetén csak a kár megtér-
ítése után fogom a lakhatási, illetve használatbavételi engedélyt megad-
ni.

Tudomásul veszem, hogy építési engedélydíj fejében 20 pengő 75
fillért 1935. évi március hó 21. napján befizetett.

A bemutatott tervet a szokásos engedélyzáradékkal ellátva egy
példányban folyamodónak, két példányban a műszaki leírással és statikai
számítással együtt a mérnöki hivatalnak kiadom és erről a m. kir. államren-
dőség győri kapitányságát, a ker. m. kir. iparfelügyelőséget, az O. T. I.
győri pénztárát, a közigazgatási ügyosztályt és Káldy Barna Attila u. 14.
sz. a. győri építő mestert is értesítem.

Győr, 1935. március hó 28.

Polgármester nevében:

Kohy
tanácsnok.

*A Bem téri Pattermann-ház építési engedélye*¹⁰⁴

¹⁰⁴ A dokumentum Győr Megyei Jogú Város Levéltárának a tervtárában található, 2708/1930 iktatószám alatt

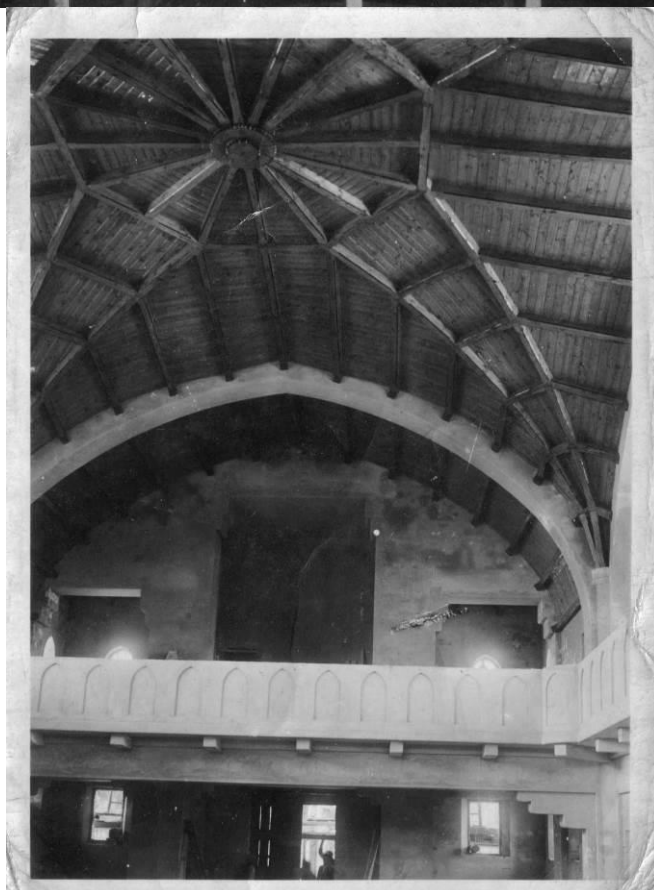
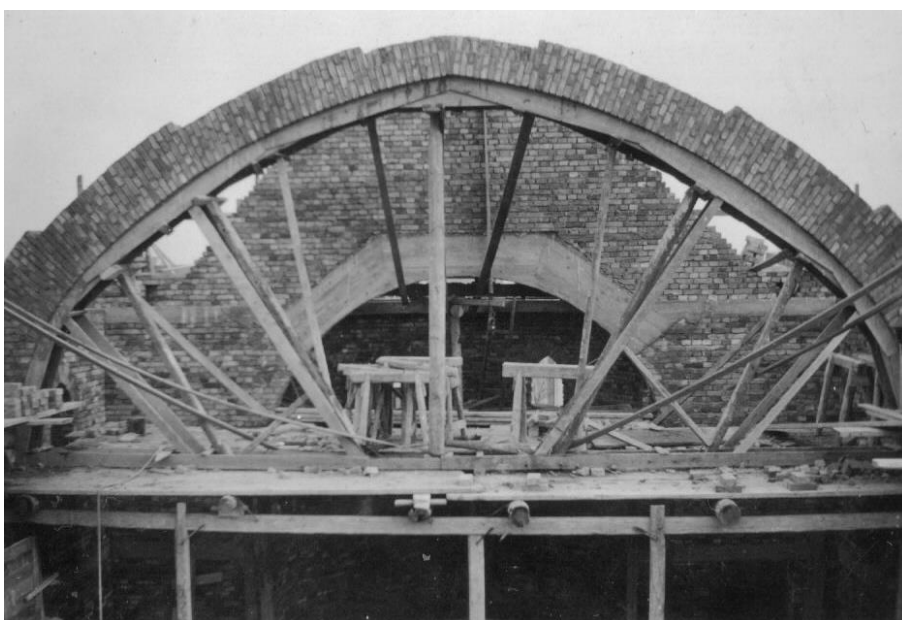
*Káldy Barna*¹⁰⁵

*Káldy Barna*¹⁰⁶

¹⁰⁵ A fotó Káldy Eszter tulajdona

¹⁰⁶ A fotó Káldy Eszter tulajdona

A nádorvárosi evangélikus templom építése¹⁰⁷

¹⁰⁷ A fotó Káldy Eszter tulajdona

A ménfőcsanaki evangélikus templom építése¹⁰⁸

A Káldy házaspár¹⁰⁹

¹⁰⁸ A fotó Káldy Eszter tulajdona

¹⁰⁹ A fotó Káldy Eszter tulajdona

T. Salamon Nándor úrnak
i g a z g a t ó

Szombathely

Rákóczi F. u. 12.

9 7 0 0

B. megkeresésére az alábbiakban közlöm a kért adatokat:

Születtem Komáromban 1903. november 6-án (1904. óta Győrött lakom). Iskolai végzettségem Budapesti áll. felső építőipariskola rendes tanfolyama.

1927-évben építőmesteri képesítést szereztem.

Tervezett és kivitelezett épületeim közül megemlítem a következőket:

- Csermák féle II. emeletes bérház és vegytisztító üzem
- Kelemen András féle II. emeletes bérház
- Patterman féle II. emeletes és I. emeletes bérházak
- Wohlráb féle II. emeletes bérház
- Vállalatom kivitelezésében készült a Győri és Börcsi evangélikus szeretetház-, a Sándy Gyula által tervezett Győrnádorvárosi evangélikus templom, Komárom postaépülete, Győri Kereskedelmi iskola bővítése és a Komáromi református templom.
- Terveim szerint épült meg 1930-ban a Komáromi evangélikus imaház és lelkészlakás, továbbá 1950-es években a Győrujfalusi és Ménfőcsanakai evangélikus templom.

1949-ben iparomat beszüntettem, 1955-ig a Győri Építő
Vállalatnál műszaki osztályvezető voltam. Azóta és
jelenleg is a Győr-Sopron megyei Tanácsai Tervező
Vállalatnál, mint építész tervező alkalmazásban állok.

Tisztelettel:

Győr, 1988. június 2.

/ Káldy Barna /
Győr, Attila u. 14.
9 0 2 3

Káldy Barna levele Salamon Nándornak¹¹⁰

¹¹⁰ A dokumentum Káldy Eszter tulajdonát képezi